

УДК 316.454.52-029:32

Григор Олег,

кандидат наук з державного управління, доцент (м. Черкаси)

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ЗМІНИ СУЧАСНОГО СВІТУ І ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИРОДИ Й ТЕХНОЛОГІЙ ПОЛІТИЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Глобалізація – процес універсалізації та уніфікації розгортання інституційних структур, зв'язків і відношень у різних сферах суспільного життя. Пов'язуючи минуле, сьогодення та майбутнє людства, цей процес не має часових обмежень. Але вирішити раз і назавжди глобальні проблеми неможливо. Виникнувши одного разу вони неминуче супроводжують світову спільноту, якій доводиться їх перманентно вирішувати. З огляду на це глобалізація сьогодні звичний фактор не тільки економічного і соціального розвитку людства, але й міжнародної політики загалом та повсякденного політичного спілкування зокрема. Тому дослідження глобалізаційних змін сучасного світу має велике значення для трансформації природи й технологій політичного спілкування.

Ключові поняття: людина, політика, культура, глобалізація, трансформація, політичне спілкування.

Сьогоднішньому світу притаманний значний ступінь інтегрованості та інтернаціоналізації. Національні економіки, міжсуспільні зв'язки, міждержавні відносини поступово стають все більш інтегрованими. Відбулося свого роду «стиснення» світового простору, який вимагає нових форм взаємовідносин.

Реальність полягає у тому, що глобалізація являє собою об'єктивне та абсолютно невідворотне явище сучасності, яке можна уповільнити засобами економічної політики (що і відбувається у ряді випадків), але не можна зупинити або «відмінити», оскільки це імперативна вимога сучасного суспільства та науково-технічного прогресу.

У методологічних контекстах необхідно зауважити те, що поки що існує багато непорозумінь щодо термінології, пов'язаної з поняттями «цивілізація», «глобалізація», «глобалізм» і критично відноситься до появи неологізмів «постглобалізація», «постіндустріальна спільнота», «постнеокласична наука», «постмодернізм», «постпозитивізм», «постструктуралізм», «постсучасність» та ін., які, на нашу думку, не мають змістовного сенсу, тоді як «індустріальна спільнота», «класична наука», «модернізм», «глобалізація» є цілком визначені поняття.

Тому виклад основних положень свого дослідження почнемо з запропонованих ним визначень понять:

Глобальний – такий, що поширив і поширює свій вплив на усю планету Земля;

Глобалізація – процес універсалізації та уніфікації становлення інституційних, єдиних для усієї планети Земля на рівні людської цивілізації – суспільному, економічному, культурному тощо – структур, зв'язків і відношень у різних сферах суспільно-громадського життя. При цьому глобалізація виступає і як явище, і як феномен;

Глобалізм – явище, що характеризує цілісність світу, а також світоуявлення, тип усвідомлення, спосіб бачення світу, коли глобальна компонента стає домінуючою;

Глобалістика – міждисциплінарна галузь наукового знання, що утворюється на стику філософії, природних, технічних і гуманітарних наук, а також сукупність практичних дій (урядових рішень, політичних акцій, громадянських рухів і т. ін., які орієнтовані на аналіз і вирішення протиріч загальнолюдського характеру).

Виходячи з цього, виділяємо найважливіші проблеми сучасності:

- запобігання війни і збереження миру;
- подолання розриву в соціально-економічному розвитку різних країн;
- забезпечення екологічної рівноваги у взаємодії природи і громади;
- здійснення контролю над демографічними процесами;

- приведення у відповідність споживання енергетичних і сировинних ресурсів з їх реальними запасами на планеті;
- забезпечення продовольством та іншими засобами існування зростаючого населення планети;
- охорона здоров'я і створення оптимальних умов для здорового способу життя;
- викорінення неписьменності й розвиток системи освіти.

При цьому до наведеного опису додамо загрозу *міжнародного тероризму й злочинності, а також забезпечення прісною водою.*

Водночас вважаємо, що проблема може вважатися глобальною тільки тоді, коли вона актуальна відносно будь-якого регіону планети, а в іншому випадку йтиметься щодо проблем одного або декількох регіонів.

Хоча навряд чи можливо в цілому остаточно зупинитися на такій інтерпретації поняття «глобальна проблема», оскільки тоді доведеться вилучати з опису глобальних проблем, наведених ним, такі проблеми як міжнародний тероризм, який загрожує в основному США та Росії, викорінення неписьменності, забезпечення продовольством, водою тощо, які притаманні за його класифікацією регіонам планети.

Разом із тим зазначимо, що вирішити глобальні проблеми раз і назавжди неможливо, адже вони після їх появи неминуче супроводжуватимуть світову спільноту, і вирішувати їх доведеться постійно. Тому треба навчитися жити, розуміючи, що послаблення уваги до глобальних проблем може привести до великих неприємностей, навіть до катастрофи.

Зростаюче переплетення економік, інтернаціоналізація фінансових ринків і сучасний етап розвитку сприяють процесу світової та економічної глобалізації.

Поняття, на перший погляд нове, але в той же час своїм корінням сягає античних часів. У ті часи вже мало місце явище, яке за його суттю можна віднести до фінансової глобалізації, йдеться про те, що у 330 р. до Різдва Христового, після перемоги при Іссі, Олександр Македонський сконцентрував практично все золото та срібло свого часу (приблизно 8840 т.). За три роки після його смерті ці скарби знову розійшлися по античному світу, викликавши першу в світі інфляцію в країнах Середземномор'я, оскільки канали їх грошового обігу були раптово переповнені золотими та срібними монетами. Такий фінансовий глобалізм був реальним, звісно без фінансової інтеграції (про яку в ті часи мови ще й не велося), але з відчутним ступенем залежності та взаємозалежності. Досить добре відомі античні форми глобалізації, які супроводжувались уніфікацією соціальних інститутів у рамках Еллінських міст-полісів та Римської імперії. Однак така форма (тип) глобалізації носила локальний характер, залишаючи абсолютно ізольованими великі території.

Ідеї організації світу, пропозиції щодо створення та необхідності розвитку Міжнародних інститутів з метою регулювання відносин між націями і державою пропонувались ще з часів Канта. Прикладом може слугувати план самого Іммануїла Канта про вічний мир.

Другий тип глобалізації можна спостерігати, аналізуючи результати та наслідки географічних відкриттів – так звана колоніальна глобалізація. Набуваючи різноманітні форми, вона еволюціонувала аж до XIX – початку XX століття. Цьому типу глобалізації також притаманна взаємозалежність: політична, слабшого від сильнішого, периферії від центру, колонії від метрополії. До середини XIX століття глобалізація переходить у стадію повільного прогресування. Розширення міжнародного поділу праці і розвиток Північно-Західної Європи в якості економічного центру, на думку американського історика і соціолога І. Валлерстайна [1; 2; 3], було пов'язано із впливом двох факторів: торгівлі зерном із Східної Європи, імпорту дорогоцінних металів із Південноафриканських колоній. Імпорт зерна зробив можливим концентрацію сільського господарств на виробництві продукції, яка мала високу цінність, зокрема м'яса і овочів. Імпорт дорогоцінних металів збільшив обсяг оборотних платіжних коштів. В результаті європейські центри отримали можливість спеціалізації виробництва.

Сама ідея вже сучасної форми глобалізації світового суспільства, перш за все в галузі економіки – поступового стирання економічних меж між країнами, у результаті якого світова економіка зрештою уподібнилася б економіці єдиної держави – виникла останні три десятиліття тому. Протягом десятиліть у світовому економічному середовищі проходили значні зміни. У 1950-х роках промислові корпорації були зайняті проблемою відтворення внутрішніх ринків. У 1960-х роках фірми, задіяні у сфері виробництва і торгівлі стали розширюватись під впливом швидко зростаючої міжнародної торгівлі і зарубіжних ринків. У 1970-х роках підприємства різних форм організації бізнесу стали багатонаціональними, вкладаючи кошти у виробничі потужності та постійно діючи у міжнародному просторі на розподільчих центрах. Мультинаціональна чи багатонаціональна за структурою власності і капіталу компанія переходить у новий тип наднаціонального чи транснаціонального суб'єкта. Швидке зростання світової торгівлі і міжнародних потоків капіталу починаючи з 1980-х років стало причиною того, що багато великих фінансових фірм, а також фірми, зайняті у виробництві і торгівлі, почали пов'язувати перспективи свого розвитку з розширенням до світового масштабу. У 1990-2000-ні роки ці зміни ставлять вже нові завдання перед урядами, корпораціями, підприємствами, фінансовими інститутами і міжнародними організаціями. Економіка глобалізується внаслідок виникнення нових форм конкуренції, коли зростаюча кількість суб'єктів світогосподарських зв'язків не має певної державної належності [3, с. 29]. Глобалізація стає постійно діючим фактором як міжнародного економічного середовища, так і внутрідержавного економічного життя.

На нашу думку, глобальної економіки сьогодні поки що не існує в остаточно сформованому вигляді; просто є господарська система, в якій економічний і соціальний розвиток більшої частини людства жорстко обумовлений прогресом постіндустріального світу і його спроможністю впливати на хід подій в інших регіонах планети. Безумовно, господарські та інформаційні зв'язки стають все більш інтенсивними і різноманітними, але їх значення в рамках різних соціально-економічних систем залишається діаметрально протилежним.

Ще однією суттєвою обставиною є те, що глобалізація сьогодні супроводжується регіоналізацією економічної діяльності, яку часто вважають гальмом, спротивом, антагоністом глобалізації, чи глобалізацією в обмежених масштабах, яка охоплює групу країн, що утворюють об'єднання, в яких відбувається більша чи менша лібералізація торгівлі, руху капіталу і людей в рамках відповідного інтеграційного угруповання.

Як кожне нове явище, глобалізація має як своїх прихильників, які розглядають її як благо, оскільки вона здатна, на їх думку, різко підвищити продуктивність і життєвий рівень у всьому світі, це можливе тому, що глобальна інтеграція економіки може спричинити кращий поділ праці, дозволяючи країнам з низькою заробітною платою спеціалізуватися на трудомістких операціях, а країнам з високим рівнем заробітної плати – використовувати робітників більш продуктивно (це дасть можливість фірмам досягти більшої економії, зумовленої зростанням масштабу виробництва); глобалізація дозволяє переміщати капітал у будь-яку країну яка пропонує більш вигідні умови для інвестицій, і не потрапити у пастку низької доходності місцевих фінансових проектів; так і своїх критиків, які дотримуються більш песимістичної точки зору. Вони (критики) говорять, що зростаюча конкуренція з боку країн, що розвиваються з низьким рівнем заробітної плати скоротить кількість робочих місць і знизить заробітну плату у багатих країнах, а також передбачається «гонитва вниз», коли країни знижують заробітну плату, податки, допомоги по соціальному забезпеченню і послаблюють контроль за станом довкілля, щоб стати «конкурентноспроможними». Конкурентний тиск до того ж підриває можливості держав у проведенні власної економічної політики.

Звертаючись до становлення глобалістики як міждисциплінарної науки, народження якої ми датуємо кінцем 1960-х – початком 1970-х років, зазначимо, що нова наука з самого початку стала формуватися і як принципово новий науковий напрям, в якому на перший

план виступили інтеграційні процеси, як сфера громадської практики, що охоплює міжнародну політику, економіку і навіть ідеологію. При цьому окреслимо основні досягнення її розвитку у такому вигляді:

1. Була сформульована наукова проблема (феномен глобальних проблем);
2. Були вивчені історичні передумови виникнення й характер прояву основних глобальних проблем сучасності при визначенні їх критеріїв, які стали основою для визначення рис відмінностей від релігійних, локальних, національних та інших проблем;
3. З'ясувалося, що ці проблеми виникли не випадково, а є результатом об'єктивного закономірного розвитку спільноти і його змінених відносин з оточуючим середовищем;
4. Визначили систему проблем, що мають глобальний характер, їх співпорядкованість та ієрархічність;
5. Були сформовані авторські колективи й об'єднані дослідження окремих учених, що вивчали конкретні аспекти глобальних проблем – філософські, економічні, юридичні та ін.;
6. Дослідження глобальних проблем розвіяли всі сумніви в тому, що бездіяльність, або неадекватні кроки погіршать ситуацію, і чим далі відкладатимуться необхідні рішення, тим більш високу ціну доведеться платити світовій спільноті за повернення до свого нормального стану.

Події 1970-80-х років минулого століття вважаємо *першою глобальною революцією*, а кульмінацією її стало руйнування Берлінської стіни у 1989 році.

Крім того, саме у цей період сформувалося усвідомлення наявності глобальних проблем на світовому рівні. Результатом цього були два кроки: створення міжнародної комісії з навколишнього природного середовища й розвитку (осінь 1983 р.) і Конференція ООН з навколишнього природного середовища (Стокгольм, 1992 р.).

Якщо цей період першої глобальної революції, період становлення глобалістики характеризується підходами до вирішення глобальних проблем шляхом пошуку технічних засобів, організаційних та економічних рішень, то з початку 1990-х – 2000-х років пріоритети змінилися в бік соціально-політичної проблематики.

При цьому вважаємо, що в той період якимось вийшов із застосування термін «глобалістика», а все, що стосувалося глобалізації, розглядалося у контексті становлення нової реальності, дискусії, публікації залишали практично без уваги весь двадцятирічний етап розвитку глобалістики до початку 1990-х років.

Відроджуватися ця наука як новий науковий напрям почала в 1990-х роках ХХ ст.

Підсумовуючи свої оцінки зазначимо, що *глобалізація* – це багатостолітній процес становлення єдиних для всієї планети біосоціальних структур і соціоісторичних інститутів, зв'язків і відношень, що розгортався (розгортається) як еволюція світового соціуму; *глобальні проблеми* – результат народження цього процесу, а *глобалістика* – сфера теорії й практики, в центрі якої знаходяться глобалізація й глобальні проблеми. При цьому в глобалістиці сформувалося кілька різних напрямів досліджень і, взявши за основу *спрямованість теоретичних і практичних рішень*, виділимо вісім основних напрямів: філософсько-методологічний, природничо-науковий, техніко-економічний, соціально-природничий, соціальний, політичний, культурологічний і прогностичний [4, с. 79].

Також, на наш погляд, необхідно додати *цивілізаційний і релігійний напрями*. В цілому зазначимо, що до нинішнього часу *глобалістика* має достатньо чіткі риси й пропонує два її визначення – вузьке й широке. В першому сенсі вона є «*міждисциплінарною областю наукових досліджень, спрямованих на з'ясування сутності процесів глобалізації, визначення причин їх появи і тенденцій розвитку, а також аналіз глобальних проблем, що народжуються нею, й пошук шляхів утвердження позитивних і подолання негативних для людини й біосфери наслідків цих процесів*».

У другому сенсі – це уся сукупність наукових, філософських, культурологічних і прикладних досліджень різних аспектів глобалізації й глобальних проблем, включаючи

отримані результати таких досліджень, а також практичну діяльність щодо їх реалізації в економічній, соціальній і політичній сферах як на рівні окремих держав, так і в міжнародному масштабі.

В аспекті історії ми виділяємо чотири основні епохи становлення *глобальних зв'язків*, що супроводжують історичний розвиток з часу виникнення спільноти і в доступному для огляду майбутньому [5, с. 42]:

1. Епоха фрагментарних подій і локальних соціальних зв'язків – від появи людини 5-3 млн. років тому і до завершення неолітичної революції, виникнення й формування перших держав 7-3 тис. років до н. е.

2. Епоха регіональних подій і територіально обмежених міжнародних відносин – від завершення неолітичної революції до Великих географічних відкриттів.

3. Епоха глобальних подій і всезагальної економічної й соціально-політичної залежності – від Великих географічних відкриттів до середини ХХ ст., коли світ став цілісним у географічному, економічному, політичному й екологічному відношенні.

4. Епоха космічної експансії й космічних конфліктів – від запуску у 1957 році першого штучного супутника Землі до доступного для огляду майбутнього.

Еволюцію *геобіосоціосистеми* ми оцінюємо через поняття епометаморфоз, розуміючи під ним *епохальну видозміну, перехід на іншу стадію розвитку геобіосоціосистеми, який супроводжується фундаментальними змінами в цій системі на рівні форми й змісту, сутності й явища* [6, с. 48].

На підставі цих підходів виділимо чотири поворотних пункти в еволюції геобіосоціосистеми [5; 7].

Перший епометаморфоз, пов'язаний з появою *Homo sapiens* 40-60 тис. років тому і до 1-го тисячоліття до н. е., якому, на нашу думку, відповідає *початок історії*.

Другий епометаморфоз – формування й виділення у середині 1-го тисячоліття до н. е. *філософії* як особливої форми історичного світоуявлення й поява *перших симптомів глобалізації* в період Перських війн, завойовницьких походів Олександра Македонського й становлення Римської імперії.

Третій епометаморфоз – безпосередньо пов'язаний з виділенням *науки* із філософії як самостійної форми суспільного усвідомлення й початком НТП. Ці перетворення іманентно пов'язані з *епохою глобальних подій і становлення всезагальної економічної й соціально-політичної залежності, а головне – з початком реальної глобалізації та фундаментальним етапом її розвитку*.

Четвертий епометаморфоз, в якому ми живемо, пов'язаний з процесом формування глобальної свідомості, початок якого коріннями в середині ХІХ ст., а найбільш виразно проявляється з другої половини ХХ ст., коли настає *епоха космічної експансії, тобто з початком космічної ери й багатоаспектної глобалізації*.

Крім того, виділяємо й п'ятий гіпотетичний епометаморфоз, з початком формування якого у більш віддаленій перспективі повинен відбутися кардинальний поворот до усвідомлення сутності людини, а основним поняттям стане термін «гуманізація» суспільної та індивідуальної свідомості.

Усвідомлення процесів глобалізації розділимо на чотири етапи:

1. Усвідомлення всезагальних зв'язків – друга половина ХVІІІ ст. – початок ХХ ст.
2. Усвідомлення цілісності світу – 20-60-ті роки ХХ ст.
3. Відкриття глобальних проблем: друга половина 60-х – кінець 80-х років ХХ ст.
4. Усвідомлення глобалізації – почалося у другій половині 1990-х років і продовжується нині.

5. Постглобалізація – гіпотетичний етап, який розпочинається, на нашу думку, не раніше 2010-2020 рр., з формуванням або а) постімперіалістичної системи, з домінуючим й керівним/ розпорядчим цивілізаційним центром (центрами), або – б) формування інститутів і структур глобальної *деліберативної демократії* («демократії обговорення-узгодження») –

глобального демократичного суспільства, без чітко виражених «центрів», відносини між складовими частинами якого розвиватимуться на основі компромісу, консенсусу, рівноправного узгодження інтересів.

У цілому за нашим визначенням, глобалізація – це багатоаспектний суспільно-історичний, соціально-економічний і соціокультурний процес становлення в масштабах планети цілісних структур і зв'язків, які іманентно притаманні світовому суспільству людей, охоплюють усі його основні сфери й проявляються тим сильніше, чим далі людина просувається по шляху науково-технічного прогресу й соціально-економічного розвитку.

Таким чином, глобалізація – це процес, який не має часових обмежень, пов'язуючи минуле, сьогодення й майбутнє людства.

Література:

1. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / И. Валлерстайн. — М.: Логос, 2004. — 368 с.
2. Wallerstein I. The Essential Wallerstein / I. Wallerstein. — NY: The New Press, 2000. — 471 p.
3. Wallerstein I. World-System Analysis: The Second Phases / I. Wallerstein // Review. — 1990. — Vol. 13. — № 3. — P. 217-238.
4. Sintschenko V. V. Ethik Weltbild, Moderne Wirtschaft und die Aufgabe der Politik / V. V. Sintschenko // Nauka & Studia. — NR 19 (87). — 2013. — S. 76-84.
5. Зінченко В. В. Менеджмент. Системи управління в умовах інституційної глобалізації / В. В. Зінченко. — К.: Люксар, 2012. — 864 с.
6. Sintschenko V. V. Die ideologischen Krieger der Globalisierung: Feindschaft ideologische Front des Neoliberalismus gegen gesellschaftliche Alternativen / V. V. Sintschenko. — Dny vědy. Dil 24. — Praha. Publishing House «Education and Science», 2013. — S. 46-51.
7. Зінченко В. В. Міжнародні економічні відносини. Навчальний посібник / В. В. Зінченко. — К.: КОНДОР, 2013. — 630 с.

Грыгор О. Глобализационные изменения современного мира и их значение для трансформации природы и технологий политического общения

Глобализация – процесс универсализации и унификации развертывания институциональных структур, связей и отношений в различных сферах общественной жизни. Связывая прошлое, настоящее и будущее человечества, этот процесс не имеет временных ограничений. Но решить раз и навсегда глобальные проблемы невозможно. Возникнув однажды они неизбежно сопровождают мировое сообщество, которому приходится их перманентно решать. Учитывая это глобализация сегодня – обычный фактор не только экономического и социального развития человечества, но и международной политики в целом и повседневного политического общения в частности. Поэтому исследования глобализационных изменений современного мира имеет большое значение для трансформации природы и технологий политического общения.

Ключевые понятия: человек, политика, культура, глобализация, трансформация, политическое общение.

Grygor O. Globalization changes the modern world and their importance for the transformation of nature and political communication technologies

Globalization is the process of universalization and unification of the deployment of institutional structures, connections and relations in various spheres of public life. Linking the past, present and future of mankind, this process has no time restrictions. But to solve once and for all global problems is impossible. Originating once they inevitably accompany the international community, which has to solve them permanently. Given this globalization today – not just the usual factor of economic and social development of mankind, but also international politics in general

and everyday political communication in particular. Therefore, the study of globalization changes in modern world is essential to transform the nature of political communication and technologies.

Keywords: *human, politics, culture, globalization, transformation, political communication.*

УДК 327

*Омельченко Оксана Артурівна,
старший викладач Інституту СЗР України*

ГЕОПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ В РАКУРСІ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАЦІЇ

В статті досліджується взаємозв'язок між етнопсихологічними рисами французької нації та розбудовою національної геополітики. Доводиться, що геостратегія Франції базується на національній ідеї та самосвідомості народу. Розкриваються особливості орієнтування французької держави у військово-технологічній сфері та мовній політиці.

Ключові слова: *геополітика, геостратегія, етнопсихологічні особливості, етнос.*

Глобальні політичні, економічні, соціальні й культурні процеси сьогодення ведуть до подальшої трансформації геополітики та геостратегії провідних держав сучасного світу. В цьому ракурсі Франція є одним із ключових «мегагравців» на арені світового геополітичного простору. Прагнення цієї країни впливати на процеси світового розвитку на межі ХХ та ХХІ століття з лідерських позицій пов'язані з етнопсихологічними особливостями французької нації. Національна свідомість французів визначається як усвідомлення значної ролі своєї нації в системі міжнародних суспільних відносин, як відстоювання своїх національних інтересів, які проявляються в ідеях, почуттях, спрямуваннях [3, с. 33]. Ця особливість менталітету сформувалася з геополітичної позиції країни, яка протягом століть знаходилася на перетині культурних, економічних, міграційних шляхів, а також розвивалася в горнилі значних подій французької історії – революцій, воєн, політичних реставрацій.

Пошук Францією нових шляхів самореалізації на міжнародній арені, активність зовнішньої політики на європейському геополітичному рівні, вагомість французького представництва у міжнародних організаціях – все це визначає актуальність досліджень геостратегії та геополітики цієї країни тим більше, що окреслена тема залишається частково охопленою у вітчизняній науці, але має важливе значення для України, яка активно розпочинає європейську інтеграцію.

Мета даної статті: визначення взаємозв'язку між принципами формування геостратегії Франції та етнопсихологічними особливостями французької нації.

Для досягнення поставленої мети виникає необхідність у розв'язанні наступних завдань:

- дослідити етнопсихологічні особливості французької геополітичної думки;
- з'ясувати взаємозв'язок між концептуальними засадами геополітики та геостратегії Франції;
- визначити вплив етнопсихологічних особливостей французької нації на зовнішньополітичну та мовну стратегію країни.

Останні дослідження та публікації торкаються питань геополітичного виміру зовнішньополітичної стратегії Франції, змісту й еволюції геополітичного мислення державних діячів V Республіки. Вчені досліджують також специфіку «геополітичного кодексу голлізму», який, на думку французів, виступає концептуальною основою в досягненні країною статусу великої світової держави. В численних дослідженнях аналізується французька доктрина щодо лідерства країни на європейському просторі та за його межами. Можна підкреслити, що політична наука Франції є найвпливовішою в Європі